

DOI: 10.7251/GFP1202295V

UDC: 342:061(100)

Prikaz*Datum prijema rada:*
12. maj 2012.*Datum prihvatanja rada:*
17. juni 2012.**Prof. dr
Mladen
Vukčević***Pravni fakultet Univerziteta
"Mediteran" u Podgorici*

Tri decenije međunarodnog udruženja za ustavno pravo (IACL)

Međunarodna udruženja pravnika imaju različite nivoe i oblike organizovanja. U zavisnosti od toga ona se osnivaju na univerzalnoj ili regionalnoj ravni, a okupljaju stručnjake iz različitih oblasti i grana prava. Tako je, nakon osnivanja udruženja za krivično, građansko, upravno i druge grane prava, 1981 godine osnovano i Međunarodno udruženje za ustavno pravo (IACL). Tim povodom su u Beogradu, mjestu osnivanja ove asocijacije ustavnih pravnika iz čitavog svijeta, održavanjem okruglog stola (4-5 maj 2012.) obilježene tri decenije njenog postojanja. Organizatori obilježavanja jubileja bili su Srpsko udruženje za ustavno pravo i Ustavni sud Srbije.

Značajnu ulogu u osnivanju ovog međunarodnog udruženja imalo je ranije Jugoslovensko udruženje za ustavno pravo, a profesori Pravnog fakulteta u Beogradu Jovan Đorđević i Pavle Nikolić ulaze u krug njegovih "očeva osnivača". Na taj način, bivša jugoslovenska država koja je kao prva komunistička zemlja uvela ustavno sudstvo u svoj pravni sistem (1963.), nastavila je misiju afirmacije ovog (sudskog) oblika kontrole ustavnosti i svih drugih pitanja koja su predmet ustavne teorije i prakse.

Neposredni inicijator osnivanja udruženja bio je argentinski profesor *Losada* i Latinoameričko udruženje za ustavno pravo. Na osnivačkoj skupštini (28.-30. septembar 1981.) tridesetak konstitucionalista (profesora ustavnog prava, ustavnih sudija i drugih stručnjaka za ustavno pravo) realizovalo je ovu ideju.

Imajući u vidu istorijski, društveni i politički kontekst osnivanja udruženja (vrijeme ideološkog sukobljavanja i jaza između Istoka i Zapada) može se ustvrditi da je ono, pored pravničke, imalo i ulogu premošćavanja navedenih suprotnosti. Od tada do danas, ono je oblikovano kao velika porodica ustavnih pravnika posvećena ostvarivanju osnovnih društvenih i pravnih vrijednosti. Još od osnivanja udruženje se suočavalo sa brojnim i raznovrsnim problemima i izazovima. S jedne strane, zemlje Zapada imale su rezervu prilikom osnivanja ovakve asocijacije sa zemljama Istoka koje su kvalifikovane kao jednopartijska, neslobodna društva. S druge strane, komunističke države imale su rezervu u pogledu mogućnosti da se članstvo može ostvariti i pojedinačno, plašeći se da će na taj način u udruženju djelovati i komunistički disidenti.

Uporedo sa djelovanjem Udruženja, u protekle tri decenije značajno se promijenila i ustavna mapa svijeta. Slom jednopartijskih sistema, revolucionarne smjene režima u nizu država, raspad pojedinih federacija, osnivanje novih međunarodnih integracija, jačanje međunarodnog pokreta ljudskih prava i njihova cjelovitija konstitucionalizacija, slabljenje nacionalnih suvereniteta i još mnogo toga, bili su važni izazovi za rad udruženja. Međutim, sve je to značilo i nove šanse za afirmaciju pokreta ustavnosti i oblika njegovog ostvarivanja. Iz tih razloga, i danas, možemo govoriti o novom, "herojskom dobu konstitucionalizma". U protekle tri decenije mijenjali su se oblici i metodi rada Udruženja, širila lepeza njegovih zadataka, ali i povećavao broj odgovora na pitanja koja su mu upućivana. Tako je, recimo, Udruženje 2004. godine zaključilo ugovor sa Komisijom za demokratiju putem prava ("Venecijanska komisija") koja je danas značajan činilac ustavnog oblikovanja u svijetu, posebno u zemljama u tranziciji, o čemu svjedoči i crnogorsko ustavotvorno iskustvo. Osim toga, Udruženje je uticalo i na osnivanje Akademije za javno pravo u Frajburgu (Švajcarska) i Akademije za ustavno pravo u Tunisu.

Beogradsko okupljanje konstitucionalista bilo je i prilika da se u vremenu globalizacije prava, koje neminovno zahvata i ustavno pravo, sagledaju sve njegove konvergencije i divergencije, da se na taj način preduprijeđe "ustavne diktature" i smanji broj kršenja prava, makar do mjere da ona nemaju sistematski karakter, kako je u uvodnoj riječi istakao *Giani Buguichio*, predsjednik Venecijanske komisije i *ex officio*, član Izvršnog odbora Međunarodnog udruženja za ustavno pravo.

Osim pozdravnog obraćanja i zvanične ceremonije obilježavanja jubileja, rad Okruglog stola odvijao se u četiri sesije na kojima su razmatrana aktuelna pitanja savremenog konstitucionalizma.

U okviru prve sesije - "Globalizam i multikulturalizam kao izazovi ustavne demokratije" sagledan je uticaj ta dva fenomena na ustavno modeliranje savremenih država. U okviru navedene teme, profesor *Wener Heun* sa Instituta za opštu teoriju države i političke nauke Univerziteta u Getingenu, obradio je aktuelne probleme ostvarivanja prava imigranata u svijetlu novih pristupa koje nije poznavao tradicionalni liberalizam sa svojim neutralnim pristupom vjerama i kulturama. U tom kontekstu posvetio je pažnju fenomenu pripadnosti kao posljedici sticanja državljanstva, kao i pravnim aspektima određivanja pojma multikulturalnosti. *Susanna Mancini* sa Pravnog fakulteta u Bolonji istakla je da su globalizacija i privatizacija doveli do zamagljivanja odnosa između javne i privatne sfere. Spisku aktuelnih ustavnih dilema ona dodaje i problem što pravo na vjeroispovijest u ortodoksnim religijama nije privatna stvar, jer, faktički ne nudi mogućnost izbora. Iz tih razloga posebnu pažnju treba posvetiti fenomenu odvojenosti crkve i države koji *a priori* ne podrazumijeva i neutralnost države. Profesorka Mancini je predočila i pravne stavove iz ustavnosudskih odluka koje se odnose na ova pitanja (npr. da postavljanje statue raspeća u školskim objektima nije povreda prava pripadnika drugih religija, već da asocira na opštečovječanske vrijednosti i da je strukturni element evropske kulture i sl.). Profesor *Kumar Suresh* (Centar za federalne studije univerziteta Hamdar, Nju Delhi) apostrofirao je problem stvaranja efikasnog sistema zaštite ljudskih prava u Aziji i raznolikost ovog kontinenta (nacionalnu, vjersku, socijalnu, kulturološku i dr.) koja utiče na različiti pravni doživljaj pojedinih ustavnih vrijednosti.

Tema druge sesije - "Demokratska tranzicija i konsolidacija - ustavi na djelu" na utemeljen način osvijetlila je probleme i specifičnosti tranzicija na različitim prostorima (Latinska Amerika, Centralna Evropa, Zapadni Balkan). Profesor B.Smerdel sa Pravnog fakulteta u Zagrebu obradio je u okviru naslovljene teme fenomen "ustavne revolucije" tj. ideje da se pravnim instrumentima vrše temeljne društvene promjene. U kontekstu Hartovog poimanja američke pravde koja ide "od lijepog sna do noćne more" prof. *Cesar Landa* iz Perua apostrofirao je fenomen "ustavne pravde", a kao sredstvo ostvarenja tog cilja on vidi ustavnu žalbu koja u istinskom smislu nudi "konstitucionalizaciju života".

Ljudska prava kao jedan od temelja moderne ustavnosti obrađena su u okviru treće sesije pod

nazivom “Internacionalizacija konstitucionalizma i konstitucionalizacija pravnih standarda međunarodnih ljudskih prava”. Na značaj komparativnog izučavanja ustavnog prava, koje vidi kao svojevrsnu fascinaciju, ukazao je *Thomas Fleiner*, sa Univerziteta u Frajburgu. Smatra da tek proučavanjem uporednih ustavnih sistema razumijemo naše ustavno pravo, mada druga iskustva ne treba glorifikovati, niti nekritički prenositi, što potvrđuje nametanje nefunkcionalnih ustavnih sistema u pojedinim zemljama. Na opreznost u ostvarivanju uloge međunarodne zajednice u post-konfliktnim ustavnim pregovorima ukazao je *Julian Hotinger*, član ekspertskeg tima Ministarstva vanjskih poslova Švajcarske.

Inspirativne referate u okviru ove sesije naslovljene kao “Posljedice međusudske fertilizacije u ustavnom sudstvu - upotreba stranih presedana u ustavnosudskoj praksi”, iz ugla ustavnih sudova, obradili su u B. Nenadić, sudija Ustavnog suda Srbije i T. Marinković, docent na Pravnom fakultetu u Beogradu (zajednički rad) i C. Ribičić, profesor Pravnog fakulteta u Ljubljani. O istoj temi, ali iz ugla međunarodne sudske prakse, govorili su prof. D. Popović, sudija Evropskog suda za ljudska prava i prof. *Tania Groppi*, sa Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Sijeni.

Uvažavajući da ustavno pravo kao grana prava predstavlja sponu unutrašnjeg i međunarodnog prava B. Nenadić i T. Marinković analiziraju “Bermudski trougao sudske prakse” koji čine nacionalni sudovi, Evropski sud za ljudska prava i Sud pravde Evropske Unije. Istovremeno, autori daju osvrt na način ostvarivanja sudske prakse u okviru kontinentalnoevropskog sistema prava, preciznije, kako na te procese u Sjevernoj Evropi utiče protestantizam, u Južnoj Evropi-katoličanstvo, i kako se praksa odvija i oblikuje u bivšim komunističkim državama. U tom smislu, potenciraju da pored “vertikalnog dijaloga” (Evropski sud za ljudska prava i države) treba jačati i “horizontalni dijalog” (između država-potpisnica Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda). C. Ribičić ukazuje na brojnost i raznolikost predmeta u praksi Evropskog suda za ljudska prava i (ne) ažurnost tog suda, uprkos 12.000 presuda donijetih u meritumu. To otvara i pitanje - krši li i sam Evropski sud za ljudska prava pravo na suđenje u razumnom roku? Vezano za to on upozorava i na zloupotrebe Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jer se u presudama često citiraju njene odredbe koje su uže od domaćeg kataloga ljudskih prava sadržanih u ustavima.

Prof. D. Popović ističe da se ugledanje na sudsku praksu drugih zemalja ne može zatvoriti u evropskom krugu, već mora biti šire. Navodi primjer da u osam evropskih zemalja, među kojima je i V. Britanija, zatvorenici nemaju pravo da glasaju, i da se Evropski sud za ljudska prava u jednom predmetu iz V. Britanije pozvao na sudsku praksu Kanade koja je išla u pravcu davanja prava zatvorenicima da glasaju.

Četvrta sesija imala je za predmet “Podučavanje ustavnog prava u XXI vijeku”. Na značaj u podučavanju ustavnog prava ukazala je prof. *Elena - Simina Tanasesku* (Pravni fakultet Univerziteta u Bukureštu) i istakla da su one neophodne bez obzira njeguje li se sholastički ili inovativni pristup. Ona ističe interdisciplinarnost i interakciju (nova mantra obrazovanja?) kao bitne principe izučavanja ustavnog prava, i to da nije dovoljno znati teoriju i praksu, već i bitnu povezanost ustavnog i drugih grana prava, kao i vanpravnih disciplina, kakva je recimo etika. Profesorka *Vicki Jackson*, sa Pravnog fakulteta Univerziteta Harvard, je u okviru svog referata obradila izmijenjene koncepte u ustavnom pravu i njihov uticaj na izučavanje ustavnog prava. Smatra prevaziđenom tradicionalnu, trojnu podjelu vlasti i, primjerice, dodaje kao nove grane vlasti - vlast centralnih banaka, vlast regulatornih agencija i dr. Navodi da nastavne jedinice kao izmijenjene koncepte moraju obuhvatiti i to da ustav više nije tako vezan za teritoriju i suverenitet, da je naglašeniji međunarodni aspekt konstitucionalizma, kao i to da su ustavi sve više instrumenti za prevazilaženje konflikata.

Učesnici u raspravi istakli su da izučavanje ustavnog prava ide u pravcu daljeg primata ljudskih prava u odnosu na organizaciju vlasti, kao i potrebe da se objašnjava nova ustavnopravna realnost u

posljednjih 20 godina. Razumljivo, to ne znači suštinsku promjenu u pozicioniranju ustavnog prava u nastavnom procesu jer će ono kao nastavna disciplina postojati “sve dok postoji neka teritorija i ljudi na njoj , sve dok bude trebalo da se izučava tamna strana ljudskih instikata” (*Vicki Jackson*).

Okrugli sto je završen riječima prof. *Martina Schinin-a*, predsjednika Međunarodnog udruženja za ustavno pravo koji je naznačio buduće pravce aktivnosti udruženja koji će, pored dosadašnjih oblika rada obuhvatiti i postojanje posebnih istraživačkih timova. Sve navedeno treba da odgovara: novom (međunarodnom) konceptu ustavnog prava; razmjeni i ujednačavanju sudske prakse na svim nivoima; širenju modela učlanjenja u udruženje i njegovanju pristupa po kome u uslovima kompresije vremena i globalizacije prava ustavi mogu biti različiti ali ustavno pravo mora biti jedinstveno. Najkraće, ono mora odgovoriti na nove zahtjeve u doba kada njegovi subjekti više nijesu samo država i pojedinac, već i brojne međunarodne organizacije.

Sadržaj rasprave na ovom eminentnom skupu biće u koricama posebnog zbornika, a autor ovog prikaza je zadovoljan ako je u kratkim crtama uspio da pobudi naučnu i stručnu znatiželju onih koji će u oktobru ove godine biti u prilici da čitaju integralna saopštenja sa ovog jubilarnog okupljanja konstitucionalista.